

אדברה

בעד התנ"ך

גיליון מס' 152

פּרשת נח
תשפ"ד

היאך נח שתה יין מבכרמו ולא המתין שלוש שנות ערלה?

וַיְחַל נֹחַ אִישׁ הָאֲרָמָה וַיִּטַע כַּרְם. וַיִּשְׁתֶּ מִן הַיַּיִן. (ט, כ- כא)

מקשים העולם, שבמדרש רבה (פרק ל"ו ס"ד) מבואר שבו ביום נטע נח את הכרם ובו ביום שתה ובו ביום נתבזה, וקשה איך שתה נח יין של ערלה והלא נאמר בירושלמי (מגילה פ"א ה"א) שהגה נח בתורה, וכמו שפירש רש"י (בראשית ז, ב) שהיה נח לומד תורה, ויש להוסיף דמסתמא נח קיים מצוות התורה כמו האבות, ועל כל פנים מצוות דאורייתא כמו ערלה, שנאמר (ויקרא יט, כג) 'שְׁלֹשׁ שָׁנִים יִהְיֶה לָכֶם עֲרָלִים לֹא יֵאָכֵל'?

ויש מי שכתב שלמרות שהאבות קיימו כל התורה כולה, אין הכרח שנח קיים, אלא רק **למד**, שהרי יש אומרים שאף אברהם קיים כל המצוות רק מעת שמל.

אלא שדבריו צריכים עיון, שמאחר ומצינו שנח למד תורה, בהכרח שגם קיים, שהרי נמנו וגמרו שתלמוד גדול שהתלמוד מביא לידי מעשה, ועל אחת כמה וכמה לפני מתן תורה, שמצוות תלמוד תורה לא היתה מעלתה יותר משאר מצוות, ממילא בודאי מה שלמד על מנת לקיים למד.

ונאמרו בזה כמה יישובים:

א. רבי חיים קנייבסקי בספרו 'טעמא דקרא' מיישב, שנח טעה וסבר שהיוצא מן הענבים זיעה בעלמא הוא (המשקה שיוצא מהפרי, אינו כפרי עצמו), כמו שמצינו לאדם הראשון שטעה בזה, כמובא במדרש (ב"ר פ"ט) שחווה נטלה מעץ הדעת אשכול ענבים וסחטה ונתנה לאדם הראשון, וביאר שזה מה שאמרו רבותינו בסנהדרין (ע, א): אמר לו הקב"ה לנח לא היה לך ללמוד מאדם הראשון שלא גרם לו אלא יין. כלומר, היה לך ללמוד מכך שאדם הראשון נענש על שאכל משקה שיצא מהענב, הרי שמשקה היוצא מהפרי דינו כפרי.

ב. הנה מצינו למפרשים שתיצו אודות רשב"י ובנו רבי אלעזר שבשעה שברחו למערה נעשה להם נס ונברא להם עץ של חרובים והיו מסתפקים ממנו, וקשה כאמור איך אכלו מעץ החרובין ולא חששו לערלה, ומתרצים, כיון שנברא עץ זה בדרך נס ובידי שמים, לא הוצרכו לשמר שנות ערלה ורבעי, שכל מה שיורד מן השמים טהור הוא, וכמו שכתב הרד"ק בשם התוספתא גבי נס השמן עם אלישע שלא היה חייב במעשה.

וכן מצינו בסנהדרין (נט, ב) במעשה עם רבי שמעון בן חלפתא שהיה מהלך בדרך, פגעו בו אריות ושאגו לאכלו, אמר (תהלים קד, כא): 'הַפְּיָרִים שֶׁאֲגִים לְפָרְךָ', הורידו לו מן השמים שני חתיכות בשר, חתיכה אחת אכלו האריות ואת החתיכה השניה הניחו. לקח רבי שמעון בן חלפתא אותה חתיכה לבית המדרש והסתפק: דבר טמא הוא זה או דבר טהור, השיבוהו אין דבר טמא יורד מן השמים. ומביאה עוד הגמרא ירדה לו דמות חמור מן השמים מותר, ואפילו ירד מן השמים תנין, כי אין דבר טמא יורד מן השמים. ולאור האמור יש לומר שאין דין ערלה בעץ וכרם שנעשו בדרך נס גמור.

רבי חיים קנייבסקי התקשה בתירוץ זה גבי נח, כיון שאצל נח הכרם עצמו לא היה בנס אלא טבעי ככל הכרמים, רק נעשה נס שהקדימו פירותיו, שלא יצא דבר חדש אלא מה שצריך היה לגדול בחצי שנה צמח בכמה רגעים, ולכן יש לחייבו בערלה, מה שאין כן בסיפור של רבי שמעון בר יוחאי שבא דבר חדש, שהרי לא נטע עץ חרובים במערה אלא הכל הגיע דרך נס. וכיוצא בזה כתב עוד בספרו דרך אמונה גבי מעשה בבנו של רבי יוסי דמן יוקרת (תענית כד, א) שאמר תאנה תאנה הוציאי פירותיך ויאכלו פועלי אבא, שאולי היו חייבין במעשה כיון שהפירות כבר היו בכח אלא שעדיין לא הגיע זמנם לצאת והנס רק מיהר יציאתם.

ג. עוד יש לומר על פי מה שחידש רבי שלמה זלמן אויערבאך אודות רשב"י ורבי אלעזר שאכלו מעץ החרובים, לפי שכיון שראו שנעשה להם נס בתוך נס ונברא להם עץ חרובים מיד עם פירות, היה ברור להם שכיון שאין הקב"ה עושה נס בחנם, ודאי שחרוב זה אינו יונק כלל מהאדמה וכל יניקתו רק מן השמים, ולכן לא נהג בו דין ערלה כלל.

וכעין זה תירץ גם רבי חיים קנייבסקי בספרו 'דרך אמונה' שאפשר שעץ החרובים של רשב"י לא ינק מהאדמה כלל, ולכן לא היה חייב בערלה ומסתמא גם במעשר ושביעית, וגם פטור היה מלקט שכחה ופאה, ושמא לפי זה יש לומר גם גבי נח, דכל עץ שפרותיו יוצאים דרך נס, הוברר למפרע שלא מכח יניקת האדמה יצאו.

ד. עוד יש לומר על פי מה שכתב ליישב בספר **אוצר אפרים** (ויקרא, עמוד א') גבי רשב"י שנעשה נס ונברא ברגע אחד עץ חרובים גדול ויישן, ולכן היה לו כל דיני עץ ישן, וביאר על פי זה היאך אכלו אדם וחווה מפירות גן עדן בלא להמתין שלוש שנות ערלה, ועל פי זה גם מיושב היאך נח לא המתין ג' שנות ערלה.

יש לעיין בזה שלכאורה לא שייך מושג כזה שנברא ברגע אחד עץ ישן, שהרי סוף סוף כיון שכעת נברא ממילא הרי הוא חדש. ובעניין אדם וחווה שאכלו בלא להמתין, נראה ליישב שאפשר שבגן עדן לא נוהג דין ערלה.

ה. הנה **הרדב"ז** (ח"ג ס"י תקל"א) נשאל אודות חצילים אם נוהג בהם איסור ערלה, ואחר שהאריך סיים שכשעלה לארץ ישראל ראה שכולם נוהגים בו היתר ולא חששו לאיסור ערלה, ונראה שפשוט הדבר בעיניהם שיש עליו תורת ירק, מפני שאם זורעים את הגרעין של החצילים עושה פרי בתוך שנתו, ואילו באילנות אין לך מין אילן שיעשה פרי בתוך שנתו, לכן מוכרחים לומר שחצילים מין ירק הוא, לפיכך אין בו דין ערלה, ומותר באכילה.

לאור האמור יתכן לומר שעץ שנעשה בדרך נס, ונבראו פירותיו כבר בשנה הראשונה, ממילא אין לו דין עץ או כרם, אלא דין של ירק, ולא נהג בו דין ערלה כלל, ומיושב מה שלא המתין נח ג' שנות ערלה, וכן רשב"י ובנו ר"א שלא המתינו בעץ החרובים למנות ג' שנות ערלה, וצריך עיון.

ו. **המהרי"ל דיסקין** בחידושיו על התורה מתרץ שכיון שנח נטע את הכרם לצורך כל האנשי העולם, ממילא היה פטור מערלה לפי שיטת רבי יהודה (ערלה פ"ה מ"א) שסובר שהנוטע לרבים פטור מן הערלה.

מדוע 'עוף החול' לא מת?

'אך נח' (ז, כג)

'מדרש אגדה, היה גונח וכוהה דם מטורח הבהמות והחיות' (רש"י).

• זהירות מלצער הזולת •

במסכת סנהדרין (קח, ב) אומרת הגמרא כי שם בן נח סיפר לאליעזר עבד אברהם את שהתרחש בתיבת נח אביו: נח מצא את 'עוף החול' הנקרא 'אורשינא', כשהוא שוכב בחדרו האישי בתיבה ואינו בא לתבוע את מאכלו כיתר בעלי החיים שבתיבה. שאל נח את עוף החול: וכי אינך צריך למאכל? נענה עוף החול ואמר לנח: ראיתי שאתה טרוד, ולכן רציתי שלא להוסיף ולצערך יותר. שמע זאת נח וברך אותו: יהי רצון שלא תמות. ע"כ.

מכאן נלמד, אם בעלי חיים שאינם בעלי בחירה זוכים לשכר גדול כל כך על זהירותם מלצער את הזולת, על אחת כמה וכמה אדם שהוא בעל בחירה יקבל שכר רב על זהירותו מלצער את הזולת.

• שלא לבייש •

רבי דוד הלוי בעל ה'**טורי זהב**' זצ"ל, היה נוהג לומר את ה"קידוש" של ליל שבת קודש דוקא מתוך הסיודור מילה במילה, והטעם למנהגו זה הוּו: שאם יזדמן לסעודה אורח יהודי מפשוטי העם שאין ה'קידוש' שגור בפיו, לא יראה עצמו כמבוייש, בשעה שיצטרך לומר את ה"קידוש" מתוך הכתב.

♦ להקל יסורים מיהודי ♦

מסופר על רבי איסר זלמן מלצר זצ"ל שמעשה והתיימר אחד הלמדנים להוכיח, על פירוש מסויים של רבי איסר זלמן שאינו נכון. ולא נתקררה דעתו עד שפרסם דבריו בירחון תורני והשתמש בביטוי שפירושו של רבי איסר זלמן משבש את האמת. משראה אחד התלמידים את דברי הלמדן המבקר, נזדרז ובא אצל רבו עם תשובה ניצחת שיוכיח את צדקת דבריו של רבו. עיין רבי איסר זלמן בדבריו ואמר: איני מתיר לך לפרסם דברים אלו, אותו למדן מבקר, הוא יהודי מר נפש ומדוכא ביסורים, ועתה כשיכול להתפאר בכך שנצחני בהלכה, ישמש לו הדבר פורקן ועידוד כל שהוא לצרותיו, ואם יש בי היכולת לעשות לו טוב על לבו השבור ובכך להקל ולו במעט מיסוריו, למה לא אעשה כן?

♦ הסיבה ש'עוף החול' לא מת ♦

הנה על **גמרא** הנ"ל שאומרת כי 'עוף החול' זכה לברכה שלא תמות משום זהירות מלצער את נח, הקשה המהרש"א (שם) שגמרא זו נסתרת מדברי **המדרש** (בראשית רבה יט, ה) שדרש על לשון הפסוק (בראשית ג, ו): 'וַתֵּרָא הָאִשָּׁה כִּי טוֹב הָעֵץ לְמַאֲכָל וְכִי תֹאֲרָה הוּא לְעֵינַיִם וְנִחְמַד הָעֵץ לְהַשְׁכִּיל וְתִתְּנָהּ לָאִשָּׁה עִמָּה וַיֹּאכַל, ג'ם לרבות', שלא זו בלבד שהאשה האכילה ונתנה לאישה ויאכל, אלא שהיא 'האכילה את הבהמה ואת החיה ואת העופות', ומכל בעלי החיים שנשמעו לחוה ואכלו מעץ הדעת, היה בעל כנף אחד יוצא דופן שלא הסכים לכך וסירב בתקיפות לאכול: 'הכל שמעו לה חוץ מעוף אחד ושמו 'חול', הדא הוא דכתיב 'כחול ארבה ימים'. עוף זה ששמו 'חול' קיבל מתנה מיוחדת של ריבוי ימים אינסופי, כשכר טוב על שציית לדבר השם.

המדרש ממשיך שעוף החול חי במחזוריות של אלף שנים, כשבסיום של כל אלף שנים לא נשאר בו אלא כגודל של ביצה, ומתוך ביצה זו הוא מתחדש לתקופת חיים נוספת: הוא חוזר ומגדל אברים וחי עד לפעם הבאה בה הוא נשאר בו כגודל של ביצה, וחוזר חלילה.

אם כן מעיר **המהרש"א** על הסתירה שיש לכאורה בין דברי המדרש לדברי הגמרא: 'מהכא (מהגמרא) משמע דמברכתו של נח זכה לכך, אבל בבראשית רבה אמרו ותקח מפריו ותאכל הכל שמעו לה ואכלו חוץ מעוף אחד ושמו חול'.

ה'**יפה תואר**' בפירושו על המדרש מתרץ זאת בפשיטות: 'ושמא יש לומר דברכת נח היינו שלא תמות אפילו על ידי חץ וכדומה'. והיינו, שבשל כך שלא אכל מעץ הדעת זכה שלא ימות מעצמו, ונח בירכו שלא ימות גם על ידי אחרים.

ובדומה לזה הרחיב **המהר"ל דיסקין**: 'יש לומר דאדרבה דברי המדרש רבה מסייעין לדברי חז"ל בסנהדרין, דהנה אדם הראשון אם לא חטא לאכול מעץ הדעת היה חי לעולם. ועל כרחק צריך לומר שהיה מבונה מיסודות כאלה שלא יתפרדו לעולם, וכמו כן החיות והבהמות הראשונות היו מבונים מיסודות כאלה, אבל אכילתם מעץ הדעת טוב ורע זה גרם שימותו. והעוף הזה שנקרא 'חול' בלשון המקרא ו'אורשינא' בלשון תרגום ו'פהעניקס' בלשון לעז, כמו שהביא הערוך, נשאר בו הכוח שלא יתפרדו יסודותיו לעולם מפני שלא אכל מעץ הדעת ולא היה בו מיתה טבעית מצד עצמותו, היינו, פירוד היסודות מרוב זקנה, אבל על כל פנים לא היה בטוח שלא ימות מאיזה סיבה חיצונית, שלא ימצאהו אדם או שאר בעל חי שיהרגו בפסיק רישא או באופן אחר, זה היה מברכתו של נח שלא ימות על ידי סיבה חיצונית'.

מדוע קוף מחקה את מעשי האדם?

וַיֹּאמְרוּ הֲבֵה נִבְנָה לָנוּ עֵיר וּמִגְדָּל וְרֵאשׁוּ בְשֵׁמַיִם וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם כִּן נִפְצַח עַל פְּנֵי כָל הָאָרֶץ (ד, א')

במסכת סנהדרין (קט, א) אומרת הגמרא שהכת שאמרה 'נעלה ונעשה מלחמה' נעשו קופים ורוחות ושידים, וכן במדרש רבה (כג, ו): ד' דברים נשתנו בימי אנוש בן שת וכו' ונעשו פניהן כקופות.

ולפי זה מיישב **המלאכת שלמה** (כלאים ח, ו) מדוע דווקא פיל וקוף אומר 'ברוך משנה הבריות' (כנפסק בשו"ע או"ח ס"ח וכה ס"ח), הרי כל החיות משונות בצורתן, אלא כיון שהם היו בתחילה בריות ואחר כך נהפכו לפילים וקופים (והריאה שקוף דומה לאדם ופיל

מבין לשון בני אדם), לכן מברכים בראייתן 'ברוך משנה הבריות'. [אלא שיש לעיין קצת שבגמרא ובמדרש מופיע רק שנהפכו לקופים ולא מוזכר פילים].

ועל כמה מגדולי ישראל מסופר שהלכו לראות פלאי הבריאה בחיות גדולות או משונות והפיל והקוף כדי לברך עליהם ברכת 'משנה הבריות'. בספר לקט יושר לתלמיד 'תרומת הדשן' (עמוד 10) מספר על רבו התרומת הדשן, שלא ראה אריה מימיו, פעם אחת הזדמן בשבת שהביאו לעירו שני אריות והלך לראות. החיד"א בספר מדבר קדמות (מערכה ב' אות כא) מספר שביקר בלונדון בגן ששם חיות משונות, ונשר בן מאה שנה. וכתוב, שכן ראה לגדול אחד שהלך לראות את החיות המשונות. בספר תהילת חיים (חלק ב' עמוד קפג) כתב בשם ה'דברי חיים' כשהיה פעם אחת בוינה הלך לגן החיות אשר שם, כדי לברכת ברכת 'משנה הבריות'. בספר אורחות רבנו (חלק א' עמוד צז) כתב שהסטפילער לקח פעם אחת את ילדיו לגן ששם קופים ובירך עמם ברכת 'משנה הבריות'.

בשבט מוסר (פרק מ"ז) כתב שכיון שהקופים היו בתחילה אנשים לכן כשהם רואים מה שעושה האדם, הם עושים כמוהו, מפני שנוטים לחזור לקדמותם.

הוא מתונים בדין

אל ימהר לדין את חברו עד שיגיע למקומו

וַיֵּרֶד ה' לְרֹאֵת אֶת הָעִיר וְאֶת הַמְּגֵרָלָה (יא, ה)

וכתב רש"י: 'לא הוצרך לכך, אלא בא ללמד לדיינים שלא ירשיעו הנידון עד שיראו ויבינו' (מדרש תנחומא). וזה לשון המדרש: 'וכי הוא צריך לרדת ולראות והלא הכל צפוי וגלוי לפניו שנאמר 'ידע מה בחשוכא ונהורא עמיה שרא'. אלא ללמד לבריות שלא לגמור את הדין ושלא לומר דבר מה שלא רואין'.

אמרו חז"ל (שבת קכז, ב): הדין חברו לכף זכות דנין אותו לזכות. ניתן לפרש על פי הידוע בשם הבעש"ט שבשמים דנים ומכריעים את דינו של האדם, כפי שהוא בעצמו חרץ את דינו של חברו על אותה עבירה. ולכן אומרים לו חז"ל: הוי דן את כל האדם לכף זכות. כי משפט זה שתחרוץ עליו יהיה גם המשפט שיכריעו עליו. נמצא: בזה שתדון חברך לזכות אתה מטיב לעצמך. לזה כיוונו חז"ל באומרם: הדין חברו לזכות דנין אותו לזכות.

בכך יתפרש הפסוק שאמר דוד המלך ע"ה (בתהלים לט, ט): 'מִכָּל פְּשָׁעֵי הַצְּלִילִי הַחֲפֵת נֶבֶל אֶל תְּשִׁימֵנִי', שבוה שלא אחרף את הנבל ואלמד עליו זכות, תצילני מכל פשעי, שזכות זו תהיה גם עלי'.

♦ 'עד שתגיע למקומו' ♦

מעשה שאירע באחד מבתי המדרש בירושלים: אברך ירד במדריגות בנחת כשכוס קפה מהביל בידו, והנה ללא אזהרה מוקדמת ובאופן בלתי צפוי לחלוטין רץ כנגדו בחור הדור בלבושו ונתקל בעוצמה באותו אברך. כל תכולת הכוס נשפכה על בגדיו של האברך.

תגובתו הספונטנית של הבחור למעשהו היתה: "האח, כמה טוב שהקפה נשפך עליך ולא עלי...". לעומד מן הצד היה נשמע הדבר כחוצפה ועזות פנים שאין למעלה ממנה, לא די שהבחור אינו מתנצל ואינו מבקש סליחה אלא עוד מביע את הנאתו וסיפוקו מהתוצאה!?

האברך ההמום שעוד לא הספיק להתעשת ממה שקלטו אזניו [ובגדיו], קיבל מיד הסבר מפי הבחור שהיה נראה לבוש כחתן ביום חופתו: "הערב אני מתחתן בעז"ה בבני ברק. המוניית שאמורה להסיע אותי עם משפחתי לחופה ממתניה לי למטה, מיהרתי להתפלל מנחה, אין לי כאן בגדים אחרים להחלפה והשעה מאוחרת, לכן פלטתי שטוב שהקפה נשפך עליך ולא עלי..."

לאחר זמן-מה נשמע האברך מעביר הודעה טלפונית לאשתו בנימה של סיפוק: 'חולצתי מלאה כתמי קפה מבחור שנתקל בי. אך כמה טוב שהקפה נשפך עלי ולא עלי'.

יהי רצון שנוכה לימים של שלום, שמחה, ובריאות ונחת, אמן וכן יהי רצון.